

«Βλέπω με τα χέρια μου» Εκπαιδευτικό πρόγραμμα του Μουσείου Εκπαίδευσης του Πανεπιστημίου Πατρών

Κωνσταντίνα Βαρελά

Ιστορικό, ΕΚΠΑ

convarela1@gmail

Περίληψη

Στο Μουσείο Εκπαίδευσης του τμήματος Επιστημών της Εκπαίδευσης και Κοινωνικής Εργασίας (πρώην Π.Τ.Δ.Ε.) του Πανεπιστημίου Πατρών εκτίθενται ιστορικά εκπαιδευτικά τεκμήρια που συγκεντρώθηκαν τόσο από σχολεία της περιοχής, όσο και από άλλες περιοχές της Ελλάδας, από τον 19ο αιώνα έως και σήμερα. Με σκοπό την υλοποίηση εκπαιδευτικών προγραμμάτων, που προσφέρουν στους μαθητές εξειδικευμένες γνώσεις επί συγκεκριμένων θεμάτων σχετικών με τα εκθέματα του Μουσείου, δημιουργήθηκε το πρόγραμμα *Βλέπω με τα χέρια μου* που απευθύνεται σε μαθητές Α΄/θμιας και Β΄/θμιας Εκπαίδευσης. Μέσω του προσχεδιασμένου εκπαιδευτικού προγράμματος, οι βλέποντες μαθητές που θα επισκεφθούν το Μουσείο Εκπαίδευσης θα γνωρίσουν τη γραφή και ανάγνωση της γραφής braille και θα χρησιμοποιήσουν για αυτόν τον σκοπό τις ειδικές γραφομηχανές (braille typewriter). Στόχος η άμεση επαφή των μαθητών με μία συγκεκριμένη έκφανση της ζωής των Ατόμων με Ειδικές Ανάγκες -Άτομα με ολική ή μερική οπτική αναπηρία-, συγκεκριμένα της γραφής του συστήματος braille και του μέσου που χρησιμοποιείται για αυτό τον σκοπό, της γραφομηχανής. Στο παρόν άρθρο παρουσιάζεται ο τρόπος εκτέλεσης και οι στόχοι του προαναφερθέντος εκπαιδευτικού προγράμματος που βασικό γνώμονα έχει τους συμμετέχοντες μαθητές.

Λέξεις-κλειδιά: εκπαιδευτικό πρόγραμμα, Μουσείο, Πανεπιστήμιο Πατρών, γραφή τυφλών, braille, γραφομηχανή braille, ΑμΕΑ, Louis Braille.

1. Εισαγωγή

Η γραφή braille, η γραφή των ατόμων με οπτική αναπηρία, χρησιμοποιείται από τον 19^ο αιώνα μέχρι και σήμερα και εφευρέτης της είναι ο Louis Braille, που έζησε σε μία μικρή πόλη της Γαλλίας, το Courmray, και σπούδασε στο Βασιλικό Ινστιτούτο Τυφλών (Παρίσι). Δημιούργησε τη γραφή που έλαβε προς τιμήν του το όνομά του για να διευκολύνει το δύσκολο και δύσχρηστο σύστημα γραφής και ανάγνωσης που χρησιμοποιούνταν μέχρι τότε με ογκώδη ανάγλυφα γράμματα. Από το χθες στο σήμερα η γραφή δημιουργείται και αποτυπώνεται στο χαρτί με τη χρήση της γραφομηχανής braille και διαβάζεται με συγκεκριμένο τρόπο από βλέποντες και μη. Οι κουκίδες (*εξάστιγμο*) δημιουργούν το ελληνικό αλφάβητο, το λατινικό αλφάβητο, τους αριθμούς, τα σημεία στίξεως, τις μαθηματικές παραστάσεις, όλα τα στοιχεία που συνθέτουν τις προτάσεις και τον γραπτό λόγο και τις επιστήμες. Η μετάδοση των γνώσεων από την ιστορία του Louis Braille μέχρι τη χρήση της γραφομηχανής braille και την εκμάθηση -σε αρχικό στάδιο- του ελληνικού αλφαβήτου, αποτελούν τα βασικά στοιχεία δημιουργίας και εκτέλεσης του εκπαιδευτικού προγράμματος *Βλέπω με τα χέρια μου* για τους μαθητές της Α/θμιας & Β/θμιας Εκπαίδευσης, καθώς και τους συνοδούς εκπαιδευτικούς, στο Μουσείο Εκπαίδευσης του Πανεπιστημίου Πατρών.

2. Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα «Βλέπω με τα χέρια μου»

2.1. Εισαγωγή των μαθητών στο Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα «Βλέπω με τα χέρια μου»

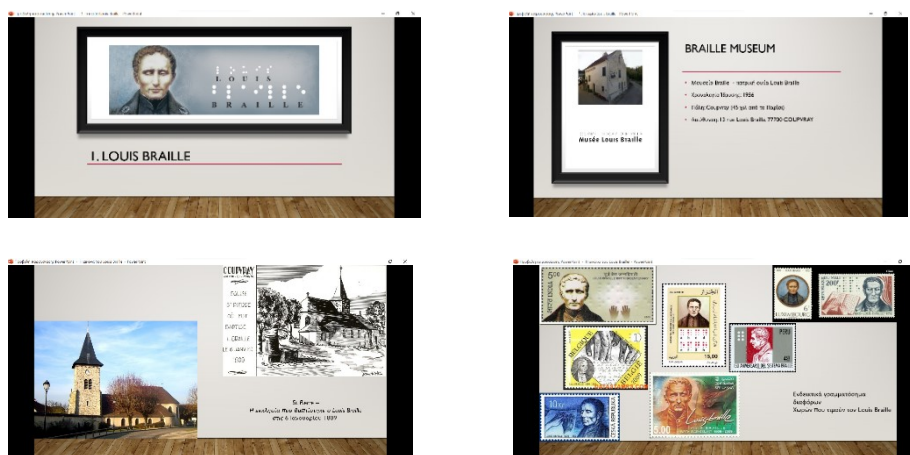
Οι μαθητές Α/θμιας & Β/θμιας Εκπαίδευσης και οι εκπαιδευτικοί μέσα από το εκπαιδευτικό πρόγραμμα του Μουσείου Εκπαίδευσης του Πανεπιστημίου Πατρών θα γνωρίσουν τη γραφή

και ανάγνωση braille και τη χρήση των ειδικών γραφομηχανών (Braille typewriters) που διαθέτει το Μουσείο Εκπαίδευσης.

Όσα σχολεία επισκεφθούν το Μουσείο Εκπαίδευσης του Πανεπιστημίου Πατρών θα ξεναγηθούν, αρχικά, στους χώρους του Μουσείου και θα γνωρίσουν τη νεοελληνική εκπαίδευση μέσα από τα εκθέματά του. Στο Μουσείο εκτίθενται ιστορικά εκπαιδευτικά τεκμήρια που συγκεντρώθηκαν τόσο από σχολεία της περιοχής, όσο και από άλλες περιοχές της Ελλάδας από τον 19ο αιώνα έως και σήμερα. Στα εκθέματα συμπεριλαμβάνονται και τρεις γραφομηχανές braille, που αποτέλεσαν αφορμή για τη δημιουργία του συγκεκριμένου προγράμματος και εντάσσονται σε αυτό. Αποτελούν το τελευταίο έκθεμα στο οποίο καταλήγει η ξενάγηση των μαθητών που πραγματοποιείται από εξειδικευμένο προσωπικό, ώστε οι συμμετέχοντες να ενταχθούν ομαλά στο επόμενο στάδιο, στο εκπαιδευτικό πρόγραμμα.

Στη συνέχεια, μετά την πρώτη «γνωριμία» με τη γραφομηχανή braille και προ της άμεσης πρακτικής επαφής με αυτή, στους μαθητές θα δοθούν μέσω παρουσίασης ιστορικές πληροφορίες για τον Louis Braille, που εφηύρε το σύστημα γραφής των τυφλών. Ποιος ήταν, πού έζησε, πώς τυφλώθηκε, πού φοίτησε, πώς διάβαζε αρχικά και πώς κατέληξε να δημιουργήσει το σύστημα γραφής ατόμων με οπτική αναπηρία που ισχύει μέχρι και σήμερα, είναι βασικά ερωτήματα που θα απαντηθούν μέσω της σύντομης παρουσίασης που αναφέρθηκε. Οι μαθητές, με αυτόν τον τρόπο, μέσα από τα ιστορικά στοιχεία που θα τους δοθούν, θα ενταχθούν στο ιστορικό πλαίσιο που σχετίζεται με τον δημιουργό της γραφής και με την εποχή του.

Εικόνα 1. Ενδεικτικό μέρος της παρουσίασης για τα ιστορικά στοιχεία σχετικά με τον Louis Braille
©Προσωπικό φωτογραφικό υλικό συγγραφέως

2.2. Εκμάθηση Ελληνικού Αλφαβήτου και μεταγραφή σε braille

Μετά την εισαγωγή στη ζωή και το έργο του Louis Braille, οι μαθητές εντάσσονται στο πρακτικό μέρος του εκπαιδευτικού προγράμματος *Βλέπω με τα χέρια μου* με την εκμάθηση αρχικά των βασικών στοιχείων για το αλφάβητο των τυφλών. Η εκμάθηση των βασικών στοιχείων για το αλφάβητο όσο και η χρήση των γραφομηχανών και η ανάγνωση των κειμένων σε braille γίνεται πάντοτε με τη βοήθεια του εξειδικευμένου προσωπικού του Μουσείου.

Μέσω της διδασκαλίας του ελληνικού αλφαβήτου οι μαθητές θα αντιληφθούν πλήρως ότι τα γράμματα και σιδήποτε αφορά το αλφάβητο δημιουργείται από τον συνδυασμό κουκίδων σε εξάστιγμο (δύο κατακόρυφες στήλες που η καθεμία αποτελείται από τρεις στιγμές). Στους συμμετέχοντες θα παρουσιαστεί το ελληνικό αλφάβητο, το οποίο και θα δοθεί στους ίδιους σε φυλλάδιο (και ως αναμνηστικό). Στο πλαίσιο της εκπαίδευσης το προσωπικό του Μουσείου θα εξηγήσει τον τρόπο αποτύπωσης των γραμμάτων, πώς χρησιμοποιούνται οι κουκίδες, ποιοι συνδυασμοί πρέπει να γίνουν για να δημιουργηθούν τα γράμματα. Επιπλέον, θα διδαχθούν για τους ενδείκτες, που χρησιμοποιούνται στη braille για τη διαφοροποίηση λέξεων μέσα σε ένα κείμενο (π.χ. ενδείκτες για τα κεφαλαία, τα πλάγια γράμματα, κ.ά.) και σε ποιες ελάχιστες περιπτώσεις χρησιμοποιούνται τόνοι σε συγκεκριμένες λέξεις για οικονομία χώρου.

Εικόνα 2. Η γραφομηχανή Braille
©Προσωπικό φωτογραφικό υλικό συγγραφέως

2.3. Χρήση γραφομηχανής braille και μεταγραφή κειμένων από braille σε νέα ελληνικά

Στη συνέχεια, οι μαθητές θα μπορέσουν να γράψουν οι ίδιοι και να μεταγράψουν από νέα ελληνικά σε braille, χρησιμοποιώντας τις γραφομηχανές. Οι ηλικιακά μικρότεροι μαθητές, πιθανότατα, να περιοριστούν σε γράμματα και μικρές λέξεις (ίσως να επιλέξουν να γράψουν τα ονόματά τους ή το όνομα του σχολείου τους κ.ά.). Οι ηλικιακά μεγαλύτεροι μαθητές θα μπορέσουν να προχωρήσουν σε περισσότερες λέξεις και προτάσεις.

Η εξάσκηση των μαθητών στη γραφομηχανή γίνεται πάντοτε με τη βοήθεια του προσωπικού και του φυλλαδίου που θα τους έχει δοθεί. Από μέρους του Μουσείου τα κείμενα που θα τους δοθούν στα νέα ελληνικά για μεταγραφή είναι μικρά σε μέγεθος και αφορούν σε παραμύθια, σύντομα κείμενα (θα δοθεί μέρος των παραμυθιών) γνωστά στο ευρύ κοινό.

Σημειώνεται ότι τα φύλλα που θα δημιουργήσουν οι μαθητές στις γραφομηχανές θα παραδοθούν στους ίδιους στο τέλος του εκπαιδευτικού προγράμματος ως αναμνηστικό της επίσκεψής τους και του εκπαιδευτικού προγράμματος που συμμετείχαν.

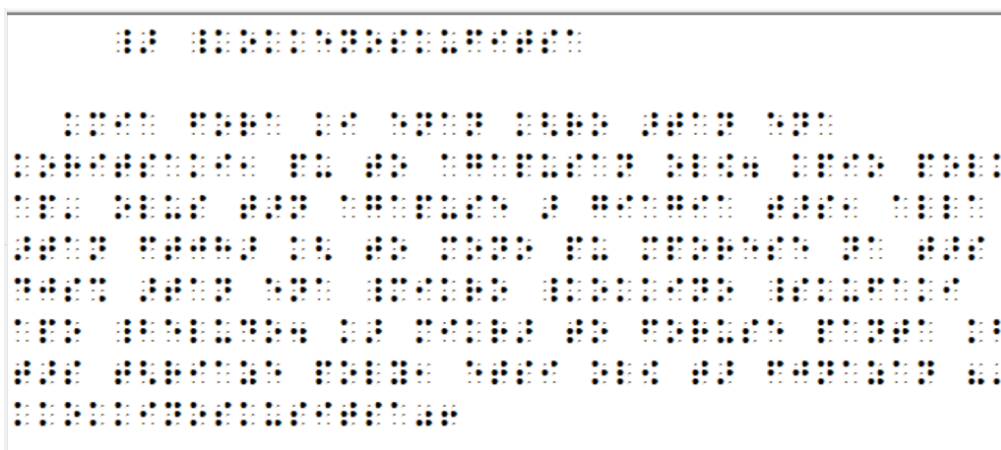

Εικόνα 3. Μεταγραφή λέξεων σε γραφή braille
Μεταγράφεται από τα νέα ελληνικά σε γραφή braille:
Μουσείο Εκπαίδευσης Πανεπιστημίου Πατρών
©Προσωπικό φωτογραφικό υλικό συγγραφέων

Στη συνέχεια, μετά τη χρήση της γραφομηχανής Braille, οι μαθητές θα προσπαθήσουν να διαβάσουν κείμενο σε γραφή braille, στην ουσία να μεταγράψουν λέξεις ή γράμματα από τη γραφή των τυφλών στη γραφή των βλέπόντων (σε νέα ελληνικά). Στόχος είναι οι μαθητές να γνωρίσουν τα κείμενα, που ουσιαστικά είναι το αποτέλεσμα της χρήσης της γραφομηχανής braille, να δουν ένα ολοκληρωμένο κείμενο που έχει δημιουργηθεί σε γραφομηχανή και να κατανοήσουν τον τρόπο που διαβάζουν οι τυφλοί αλλά και οι βλέποντες. Διότι οι άνθρωποι με οπτική αναπηρία διαβάζουν το κείμενο με τη χρήση των δαχτύλων των χεριών, ενώ οι βλέποντες αναγνωρίζοντας τους συνδυασμών των κουκίδων και διαβάζοντας τις ίδιες τις κουκίδες.

Τα κείμενα που δίνονται στους μαθητές για προσπάθεια ανάγνωσης είναι του Μουσείου Εκπαίδευσης και χρησιμοποιούνται μόνο για αυτόν τον σκοπό και έχουν εκτυπωθεί σε ειδικούς εκτυπωτές. Ως αναμνηστικό στους συμμετέχοντες θα τους δοθεί το ίδιο κείμενο που μετέγραψαν εκτυπωμένο σε braille από το λογισμικό Perky Duck (λογισμικό ηλεκτρονικού υπολογιστή που χρησιμοποιείται αντί γραφομηχανής).

Εικόνα 4. Δείγμα κειμένου σε braille από το παραμύθι «Η Κοκκινোসκουφίτσα»
μέσα από το λογισμικό Perky Duck
©Προσωπικό φωτογραφικό υλικό συγγραφέως

2.4. Η braille στη ζωή μας

Στο τέλος του εκπαιδευτικού προγράμματος *Βλέπω με τα χέρια μου* θα παρουσιαστούν μέσω προβολής (ppt) στους συμμετέχοντες μαθητές αντικείμενα (χρηστικά κυρίως) που

χρησιμοποιούν τη γραφή braille, κυρίως αντικείμενα που είναι γνώριμα ακόμα και στους ίδιους τους μαθητές. Σκοπός είναι να αντιληφθούν οι μαθητές αρχικά ποια αντικείμενα υπάρχουν στην καθημερινότητά μας, στη ζωή μας, που μπορεί να τους είναι γνώριμα ή να έχουν έρθει σε επαφή και να μην το έχουν αντιληφθεί και, ταυτόχρονα, να συνειδητοποιήσουν πλήρως πόσο χρήσιμο και απαραίτητο είναι καθημερινά αντικείμενα να χρησιμοποιούν τη γραφή braille για διευκόλυνση των ατόμων με οπτική αναπηρία.

Ορισμένα από τα αντικείμενα αυτά, θα παρουσιαστούν και θα δοθούν για επεξεργασία στους μαθητές (για απτική επαφή εκτός της οπτικής), συγκριμένα τα νομίσματα των δύο ευρώ, φωτοαντίγραφα σειράς επετειακών γραμματοσήμων και καπάκια μπουκαλιών (γάλατος και χυμού). Τα προαναφερθέντα φέρουν τη γραφή braille που σχετίζεται με το ίδιο το αντικείμενο.

Εικόνα 5. Καπάκια από το γάλα Όλυμπος και τον χυμό Χριστοδούλου
Αριστερά στο καπάκι για το γάλα μεταγράφεται σε braille

η λέξη γάλα και στο καπάκι δεξιά αντίστοιχα η λέξη χυμός
©Προσωπικό φωτογραφικό υλικό συγγραφέως

Εικόνα 6. Επετειακό νόμισμα (αξίας 2 ευρώ) του Βελγίου
του 2009 για τα 200 χρόνια από τη γέννηση του Louis Braille.
Το κέρμα απεικονίζει ένα πορτρέτο του Braille με τα αρχικά του L και B,
στο αλφάβητο που εφηύρε.

©Προσωπικό φωτογραφικό υλικό συγγραφέως

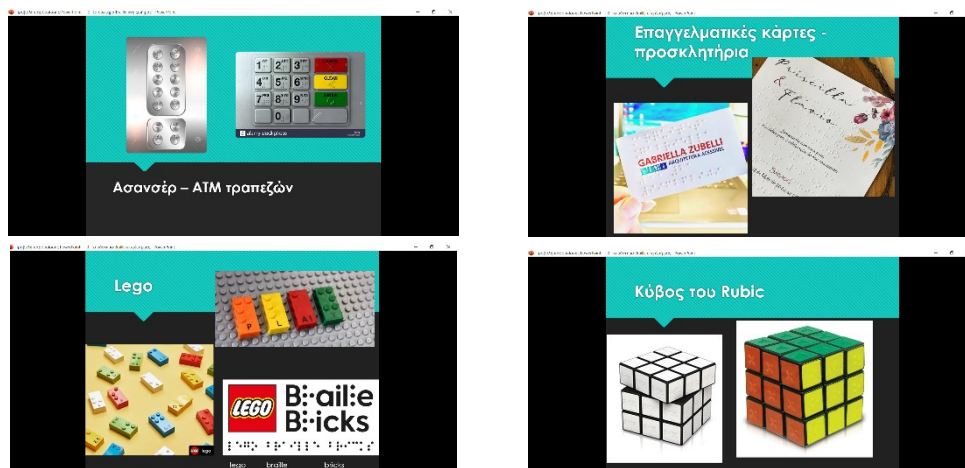
Εικόνα 7. Επετειακό νόμισμα (αξίας 2 ευρώ) της Ιταλίας του 2009 για τα 200 χρόνια από τη γέννηση του Louis Braille. Το κέρμα απεικονίζει ένα χέρι που διαβάζει ένα ανοικτό βιβλίο με την αφή. Ο δείκτης δείχνει μία κατακόρυφη επιγραφή «LOUIS BRAILLE 1809-2009». Δύο πουλιά σε πτήση πάνω από το χέρι συμβολίζουν την ελευθερία της γνώσης.
©Προσωπικό φωτογραφικό υλικό συγγραφέως

Εικόνα 8. Επετειακά γραμματόσημα από τη Μοζαμβίκη του 2009 για τα 200 χρόνια από τη γέννηση του Louis Braille. Απεικονίζονται πορτρέτα του Louis Braille/το Ινστιτούτο Braille/η διαδικασία της ανάγνωσης braille μέσω της αφής/το λατινικό αλφάβητο braille.
©Προσωπικό φωτογραφικό υλικό συγγραφέως

Στην προβολή, όμως, περιλαμβάνονται αντικείμενα που έχουν δημιουργηθεί ανά τον κόσμο και διαμορφωθεί κατάλληλα για άτομα με οπτική αναπηρία με τη γραφή braille. Όπως, διάφορα παιχνίδια (ενδεικτικά αναφέρονται ο κύβος του Ρούμπικ, παιχνίδι με τουβλάκια lego, ντόμινο, κάρτες, επιτραπέζιο παιχνίδι υπο), επαγγελματικές κάρτες, προσκλητήρια, πίνακες ζωγραφικής, ιατρικά σχεδιαγράμματα, αρχιτεκτονικά σχέδια, κουμπιά ανελκυστήρων, κομβία σε μέσα μαζικής μετακίνησης (stor), φάρμακα, πληκτρολόγιο ATM τράπεζας, τάμπλετ, ρολόι χειρός, κατάλογοι-μενού χώρων εστίασης και πολλά άλλα.

Εικόνα 9. Μέρος της παρουσίασης των αντικείμενων που έχουν διαμορφωθεί με τη γραφή braille.
©Προσωπικό φωτογραφικό υλικό συγγραφέως

Με την προβολή αυτή θα τελειώσει το εκπαιδευτικό πρόγραμμα *Βλέπω με τα χέρια μου*, στο οποίο οι συμμετέχοντες μαθητές της Α/θμιας & Β/θμιας Εκπαίδευσης θα έχουν γνωρίσει τον εφευρέτη της γραφής braille, Louis Braille, το αλφάβητο της γραφής των τυφλών και το μέσον γραφής, τη γραφομηχανή braille. Θα εξασκηθούν πρακτικά με τη χρήση της γραφομηχανής braille, θα δημιουργήσουν τα δικά τους μικρά κείμενα, θα μεταγράψουν από τα νέα ελληνικά σε braille, και θα διαβάσουν κείμενα σε braille μεταγράφοντας τα σε νέα ελληνικά. Επίσης, θα γνωρίσουν αντικείμενα σε γραφή braille, ώστε να αντιληφθούν πλήρως πώς τα καθημερινά χρηστικά αντικείμενα μπορούν και έχουν δημιουργηθεί και διαμορφωθεί για άτομα με οπτική αναπηρία.

3. Στόχοι Εκπαιδευτικού Προγράμματος «Βλέπω με τα χέρια μου»

Στόχοι δημιουργίας και εκτέλεσης του εκπαιδευτικού προγράμματος *Βλέπω με τα χέρια μου* στο Μουσείο Εκπαίδευσης του Πανεπιστημίου Πατρών με γνώμονα πάντοτε τους συμμετέχοντες μαθητές Α/θμιας & Β/θμιας Εκπαίδευσης αποτελούν οι παρακάτω:

- Η ένταξη τους στο ιστορικό πλαίσιο του 19^{ου} αιώνα, όπου έζησε ο Louis Braille, και στα βασικά στοιχεία της ζωής και του έργου του,
- Η γνωριμία και άμεση επαφή των συμμετεχόντων μαθητών με τη γραφή braille του ελληνικού αλφαβήτου,
- Η γνωριμία και εκμάθηση του βασικού μέσου γραφής σε braille, της γραφομηχανής braille,
- Η πρακτική χρήση της γραφομηχανής των τυφλών με εξάσκηση σε λέξεις και προτάσεις στην ελληνική γλώσσα και τη μεταγραφή τους σε braille,
- Η πρακτική επαφή, χρήση και εξάσκηση με τα κείμενα σε γραφή braille και η προσπάθεια μεταγραφής αυτών,
- Η προσπάθεια να κατανοήσουν οι συμμετέχοντες, πώς ένας άνθρωπος με ολική ή μερική οπτική αναπηρία μπορεί να δημιουργήσει ένα κείμενο σε μία ιδιαίτερη γραφή που αποτελείται από κουκίδες, μέσω εξειδικευμένης γραφομηχανής, καθώς και να διαβάσει ένα κείμενο braille,
- Η προσπάθεια να αντιληφθούν οι συμμετέχοντες βλέποντες μαθητές και εκπαιδευτικοί της Α/θμιας & Β/θμιας Εκπαίδευσης, πώς δημιουργείται η γραφή των

τυφλών, πώς διαβάζουν και πώς γράφουν. Και επιπλέον, να συνειδητοποιήσουν πλήρως ότι η γραφή αυτή υπάρχει και μπορεί να εφαρμοστεί σε χρηστικά αντικείμενα καθημερινής χρήσης προς διευκόλυνση των ατόμων με μερική ή ολική αναπηρία.

- Η ευαισθητοποίηση απέναντι στα άτομα με ολική ή μερική οπτική αναπηρία και ουσιαστικά η «γνωριμία» των μαθητών με μία έκφανση της ζωής των ατόμων που έχουν χάσει την όρασή τους, τη γραφή τους, το σύστημα γραφής braille.

Βλέπω με τα χέρια μου

Βιβλιογραφικές αναφορές

- Lamb, G. (1996). Beginning Braille: A Whole Language-Based Strategy. *Journal of Visual Impairment & Blindness*, 90(3), 184-189.
- Lorimer, P. (2002). Hand techniques in reading braille; synthesis of spatial and verbal elements of reading. *British Journal of Visual Impairment*, 20(2), 76-79.
- Papadopoulos, K. (2004). A school program contributes to the environmental knowledge of blind. *The British Journal of Visual Impairment*, 22(3), 101-104.
- Ζώνιου-Σιδέρη, Α. (1996). *Οι ανάπηροι και η εκπαίδευσή τους: μια ψυχοπαιδαγωγική προσέγγιση της ένταξης*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Κατσούλης, Φ. (2006). Τα σχολικά εγχειρίδια και η προσβασιμότητά τους στους Μαθητές με Προβλήματα Όρασης. *Θέματα Ειδικής Αγωγής*, 34, 7-15.
- Κατσούλης, Φ. (2020). *Οδηγός εκπαιδευτικού για την εκπαίδευση στο ανάγλυφο σύστημα γραφής και ανάγνωσης braille*. Αθήνα: ΥΠΕΠΘ.
- Κουρουπέτρογλου, Γ., & Φλωριάς, Ε. (2003). *Επιστημονικά σύμβολα κατά Braille στον Ελληνικό χώρο. Εφαρμογή σε Συστήματα Πληροφορικής για τους Τυφλούς*. Αθήνα: ΚΕΑΤ.
- Παντελιάδου, Σ. (2000). *Μαθησιακές Δυσκολίες και Εκπαιδευτική Πράξη. Τί και Γιατί*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Παπαδημητρίου, Β. (2017). *Προτίμηση χεριού & ΚΩΔΙΚΑΣ BRAILLE – Σύγχρονα ερευνητικά δεδομένα και εκπαιδευτικές εφαρμογές*. Αθήνα: Gutenberg.
- Παπαδόπουλος, Κ. Σ. (2005). *Τύφλωση και Ανάγνωση. Διαβάζοντας με την αφή*. Θεσσαλονίκη: Ζήτη.
- Υπουργείο Εθνικής Παιδείας & Θρησκευμάτων – Παιδαγωγικό Ινστιτούτο. (2004). *Διαφοροποιημένο ΔΕΠΠΣ & ΑΠΣ για τυφλούς μαθητές*. Αθήνα: ΥΠΕΠΘ.

